

Mirsad D. ABAZOVIĆ¹

Percepcija o nacionalnoj sigurnosti u javnom mnijenju u BiH

Nacionalna sigurnost svake moderne države jeste sistemski djelatnost države, a ne nekog njenog dijela, odnosno nekog unutrašnjeg administrativnog partikulariteta. Da li je ovo opće i nesporno mjesto primjenjivo u Bosni i Hercegovini? Nije, ili je primjenjivo sa velikom dozom zadržske. Baš s ovom konstatacijom treba polaziti u svakoj raspravi o sigurnosnom kompleksu unutar BiH jer bi u protivnom bila skrivana bosanskohercegovačka stvarnost. A skrivati stvarnost jednog društva od tog samog društva, znači kontinuirano upropaštavati to društvo.

Bosna i Hercegovina je podobro razbijen sigurnosni prostor. Izvorišta te razbijenosti su višestruka i višeslojna. Nabrojat ću ključna.

Prvo, to je unutrašnji administrativni ustroj. Ovakav model države, naravno kada je riječ o modernoj državi, ne postoji nigdje. Iz te činjenice proizilaze, ili, ta činjenica proizvodi niz nesporazuma i nesuglasja i o karakteru države. Prema jednim, BiH je federalna država sastavljena od federacije i republike te jednog distrikta. Ovakva rašomonijada iskazana u samo jednoj rečenici snažno i argumentirano upućuje na sentencu prema kojoj, tamo gdje prestaje logika, nastaje Bosna i Hercegovina. Prema drugima, BiH je prosta decentralizirana država. Ta tvrdnja je najbliža definiranjima iz oblasti

¹ Dr. sci, vanredni profesor na Fakultetu kriminalističkih nauka u Sarajevu

teorije države i prava, ali ostaje zapitanost nad tim šta je ta decentralizacija, čega, kojih nivoa i kakve horizontalne i vertikalne podjele vlasti. A prema trećima, BiH je unija, ali se ne zna čega.

Drugo izvorište razbijenosti sigurnosnog kompleksa u BiH proizilazi iz njenog nedefiniranog političkog i društvenog uređenja.

Treće izvorište proizilazi iz poluprotektorskog međunarodnog i unutrašnjeg političkog subjektiviteta.

U ovom kontekstu, odnosno unutar ovih i ovakvih bosanskohercegovačkih društvenih realiteta treba objektivno promatrati i analizirati i nacionalnu sigurnost u skladu sa savremenim pogledima na tu oblast.

Ukoliko se nacionalna sigurnost prostire na najmanje pet oblasti - vojna, politička, društvena, ekonomska i ekološka sigurnost, a budući da u BiH baš u tim oblastima postoji stanovita rastrojenost, može li se govoriti o državnim sistemskim poslovima?

Naravno da ne može. Uskogruda i lokaletatistička parcijalizacija Bosne i Hercegovine je evidentna u svim ovim oblastima. A u tim parcijalizacijama i omeđenim partikularitetima jedino ne stanuje država. U njima stanuje i organizirani kriminal, i pranje novca, i ilegalna trgovina drogama i drugim opojnim sredstvima, i korupcija, i društvena diskriminacija, i segregacija, i trgovina ljudima, i ilegalne migracije, i štíćenje ratnih zločinaca i nosilaca zločina genocida, i proliferacija, i prostor za eventualne terorističke aktivnosti itd. Dakle ima sistema i sistematičnosti u vezi sa unutrašnjim ili transdržavnim faktorima sigurnosnih rizika, ali nema efikasne sistemske djelatnosti države u presijecanju, onemogućavanju ili neutraliziranju postojanja ili daljeg nekontroliranog razvoja tih faktora sigurnosnih rizika i sigurnosnih prijetnji.

Nadalje, politika sigurnosti te sigurnosna politika kao strateška pitanja, potom organizaciona struktura kao formalna strana tih strateških pitanja, u Bosni i Hercegovini nisu sistemska djelatnost

države, već su smještene, kako sam već naglasio, u niz političkih i lokaletatističkih partikulariteta koji imitiraju državu, a samim svojim postojanjem takvi partikulariteti pretstavljaju negaciju države. U radikalnijem smislu govoreći, ovakvo stanje u oblasti sigurnosti u Bosni i Hercegovini, a što proizilazi iz negacije BiH kao države, u potpunosti i elementarnoj suprotnosti je sa interesima njenih građana, šta više, građani su taoci takvog stanja. Građani su, s aspekta sigurnosne politike i problematike puki objekt, a, svakako, radi se o tome da bi trebali biti primarni subjekt u uređivanju i ovoga dijela naše društvene zbilje. Naravno, ovo sve proizilazi iz stanovite disfunkcionalnosti i nefunkcionalnosti u oblasti sigurnosti, a ta disfunkcionalnost je saobražena sa disfunkcionalnošću vlasti u Bosni i Hercegovini općenito i njen je izravni produkt.

Ovo i ovakvo stanje, kao i svu njegovu složenost u kontekstu neposrednog promatranja, ali i u smislu projiciranja rješenja, možemo tretirati u okviru tri odrednice, koje ću ovom prilikom imenovati kao: **moći, znati, htjeti**. (o ovome sam i ranije govorio na sličnim skupovima, ali smatram da to stalno treba ponavljati s ciljem da prodrede u sfere centara moći u ovoj našoj državi).

Kad kažem **moći**, mislim na materijalne mogućnosti. Bez obzira na veoma teško ekonomsko stanje u Bosni i Hercegovini, njena materijalna osnova može podnijeti postojanje funkcionalnih i, materijalno i kadrovski, objektivno dimenzioniranih institucija i službi sigurnosti općenito. Nužno je naći optimalan odnos između kapacitativnosti i operativnosti institucija sigurnosti, odnosno svih sektora koji se bave provedbom zakona.

Pod onim **znati** podrazumijevam kadrovske resurse. Bosna i Hercegovina ima sasvim dovoljno i osposobljenih i obrazovanih kadrova koji mogu na potpuno adekvatan način rješavati i najstroženija pitanja iz oblasti sigurnosti, opće, javne, privatne, kolektivne i nacionalne.

Dakle, dvije bazične oblasti nisu problematične. Problem, zapravo, nalazimo u onome **htjeti**.

A to **htjeti**² je u izravnoj vezi sa političkim i lokaletatističkim partikularnim interesima koji su tako profilirani da i znanost i realna kritika aktuelne prakse često ostaju u stanju gotovo nerješive zapitanosti. Uobičajeno je danas kazati da su ti partikularni interesi izraz različitih tzv. političkih volja. Te političke volje su preuzele mnoge prerogative države, a naspram svojih uskogrudih interesa, profiliraju stanje zabrinjavajuće nefunkcionalnosti Bosne i Hercegovine, u ovom slučaju u sektoru sigurnosti.

A, s druge strane, temeljni sigurnosni rizici po Bosnu i Hercegovinu, odnosno njene građane, nemaju ni traga od nekakve partikularnosti. Već spominjani organizirani kriminal, trgovina ljudima, ilegalne migracije, proliferacija, terorizam, pranje novca, podrivanje monetarnog sistema, ilegalna trgovina drogama i drugim opojnim sredstvima, napadi na privatnu i društvenu imovinu, nacionalna i vjerska diskriminacija i segregacija, secesionizam koji s aspekta ideje nije napustio ove prostore i drugo, nisu više ni samo pitanja jedne države, nego su i nadnacionalna, odnosna naddržavna, i transdržavna i transnacionalna su. Kod takvog stanja sigurnosnih rizika, očigledno je da je sigurnost systemska djelatnost države. Jer, ako ovi sigurnosni rizici ne poznaju granice, ni sigurnosna djelatnost u određenom smislu ne poznaje granice.

Savremeni faktori rizika su odavno internacionalizirani, odnosno imaju međunarodni karakter. A ko je subjekt u međunarodnim odnosima? Naravno – država. Nikakav interesni partikularitet, zvaao se on entitet, kanton, stranka i sl. ne mogu biti međunarodni subjekt, pa dakle ni u oblasti sigurnosti. No, da ne bude zabune, sve što govorim ne bi trebalo razumjeti kao težnju ili prijedlog za podržavljenjem, birokratizacijom i strogom centralizacijom

² O «moći, znati i htjeti», raspravljao sam u više tekstova i na više javnih rasprava, uključujući i jedan tekst objavljen u nekom od prethodnih brojeva ovog časopisa. Izvjesna ponavljanja o tom «trorječju» smatram nužnim jer je to stanje naše svakodnevice, sa malim izgledima da će se nešto bitnije i pozitivnije dešavati u smislu mijenjanja nabolje. Dok god budem smatrao za potrebnim, insistirat ću na raspravama o bosanskohercegovačkom «moći, htjeti i znati» i neću to smatrati ponavljanjem, nego ukazivanjem.

sigurnosnog sektora u Bosni i Hercegovini. Dakle, država nije jedini regulator svih segmenata sigurnosti, ali jeste nužan okvir za uređenje stanja i odnosa u ovoj oblasti. Ovdje dolazimo i do pitanja kompetentnosti vlasti i u vlasti. Treba naglasiti da je usljed nekompetencija ljudi na kompetentnim mjestima na svim nivoima vlasti u nas, došlo do potpune zamjene teza o organiziranju našeg društva u ovoj oblasti. Pobrkana je spoznaja o načinima formalne organizacije sigurnosnog sektora i administrativne organizacije države. Bojim se da tome ne doprinosi samo puka nekompetentnost pojedinaca koji se nalaze na kompetentnim mjestima odlučivanja, ali neću o tome ovom prilikom. Samo ću još kazati da stojim na stajalištu da je ovakvo stanje neodrživo, da je u potpunoj suprotnosti sa krajnjim ciljem uređenja odnosa u sigurnosnom sektoru jedne države – a to je kvalitet života građana u punom kapacitativnom smislu. Naš je građanin danas objekt politike, a biti objektom, znači imati krajnje nekvalitetan život.

Gotovo identično stanje je i u vezi sa javnim mnijenjem. Neposredno pred raspad ex-Jugoslavije, došlo je do sistematskog razbijanja bosanskohercegovačkog društva. Taj proces je radikaliziran agresijom i ratom, a nastavljen je, samo drugim sredstvima, i u poslijeratnom periodu. E, ukoliko ne postoji društvo, može li se govoriti o javnom mnijenju kao obliku društvenog prosuđivanja o vitalnim nacionalnim (državnim) interesima, u ovom slučaju u oblasti sigurnosti? Bosanskohercegovačko javno mnijenje se može definirati kao skup mnoštva interesno i perceptivno uskoprofiliranih entiteta koji funkcioniraju najčešće po principima uskogrudosti, jednostranosti, neinformiranosti pa i antidržavnosti. Dakle, ne može se govoriti o društvenom suverenitetu na nivou BiH, a i društveni identitet, kao osnova lične sigurnosti, je po svim aspektima doveden u pitanje.

U sektorima poželjnog konsenzusa u oblasti sigurnosti (spoljne i unutrašnje) na sceni je suprotstavljenost interesa koju imenujemo kao ambivalenciju po principu: «naši» i «njihovi». Na toj relaciji možemo i moramo posmatrati i percepciju o sigurnosti u javnom mnijenju Bosne i Hercegovine. Javno mnijenje je u takvom stanju razdrobljenosti da ne može imati ni jasnu, cjelovitu i modernu percepciju o sigurnosti bilo

koje vrste, a kao takvo, ne može biti niti pozitivni korektiv profilacije sigurnosnih interesa i organiziranja kako na individualnom, tako ni na grupnom pa ni na državnom planu. U ovom smislu, otvaraju se mnoga opservaciona polja u vezi sa Bosnom i Hercegovinom, kako na unutarnjem tako i na međunarodnom planu, planu politike i geopolitike, u krajnjoj instanci polju političke i društvene sigurnosti. Da li se u bosanskohercegovačkom javnom mnijenju mogu voditi produktivne rasprave o našoj lokalnoj i široj ambijentalnosti u vezi sa svim danas poznatim sektorima sigurnosti? Navest ću neke (možda ključne) elemente tih ambijentalnosti. Koncem 20. i početkom 21. vijeka Bosna i Hercegovina je izbila u gotovo prvi plan zainteresiranosti kod svakog iole ozbiljnijeg analitičara, teoretičara ili relevantnog pragmatičara čija su polja opservacija geopolitika, strategija te sigurnost, prvenstveno nacionalna i/ili evropska sigurnost.

To je sasvim razumljivo. Valjano razumijevati odnose u savremenom svijetu, konkretnije u savremenoj Evropi u oblasti geopolitike i sigurnosti nije moguće a da Bosna i Hercegovina (ili «slučaj Bosna») ne bude bar jedan od nezaobilaznih elemenata i argumenata za dokazivanja ili opovrgavanja unutar političkog dijaloga i političke pragme te unutar rasprava o tome šta je savremena Evropa, kuda ona ide, da li treba korigirati, restrukturirati ili redizajnirati već uspostavljene standarde u bilatelarnim ili multilateralnim odnosima među evropskim zemljama.

Da li je potrebno (ako ne i nužno) redizajnirati pa i redefinirati neka pitanja međunarodnog prava, posebno humanitarnog, ali i pitanja agresije, rata općenito, građanskog rata, sudske prakse?. Da li, možda, još uvijek snažno funkcioniše evropocentrizam i ako kao takav funkcioniše daje li dobre rezultate ili je kočnica bržem rješavanju evidentno golemih problema u mnogim sferama, a posebno u sferama sigurnosti, i nacionalne i kolektivne? Da li jedna evropska država, koja se zove Bosna i Hercegovina treba da bude, koliko treba da bude i zašto treba da bude i dalje objekt eksperimentiranja, i in vivo i in vitro, objekt na kojem se testira sve ono šta je do sada neistestirano (organizacija države, društveno uređenje, «pravne škole»,

institucionalna ekvilibristika sektora javne bezbjednosti i policije uopće i dr.)? Da li je Bosna i Hercegovina jedina država u koju se svekoliki organizacijski modeli drugih tranzicijskih (!?) i inih stabilnih(!?) država mogu instalirati kao replikat, a iz te Bosne i Hercegovine, u koju se slila sva silina međunarodnih autoriteta iz oblasti države, prava, sigurnosti etc. , ništa ne može kao dobro iskustvo instalirati u druge države? I tako dalje. . .

Ova i na ovoj matrici mnoga druga pitanja objektivno se nameću kao važna svakom analitičaru savremene sigurnosne i općerazvojne zbilje. Naravno, tu su i pitanja multietičnosti, multireligioznosti, općenito multikulturalnosti kao datosti, stanja i nedodirljive poželjnosti u bosanskohercegovačkom društvu s jedne strane (što niko ozbiljan javno ne osporava kao prednost i za BiH i za savremeni svijet) i istovremenog nacionalnog, religijskog, tradicijskog i kulturalnog uskogrudja kao opozita ovome prvom, a što se u suštini amnestira nezgrapnim i jalovim eksperimentiranjem u okviru reformi u vitalnim državnim oblastima i institucijama po matrici «pritisni – popusti», često bez jasnog cilja, a pogotovo bez zadovoljavajućeg i dugoročno produktivnog rješenja. Napokon, uz sve dobro šta čine subjekti međunarodne zajednice u BiH i oko BiH, dvojba je da li se dovoljno preispituje efikasnost tog činjenja, ali i rezultati nečinjenja, odnosno propituje li se odgovornost domaćih subjekata za činjenje i nečinjenje u pravcu da BiH postane stvarni pozitivni subjekt međunarodne (prvenstveno evropske) zbilje, odnosno da prestane biti objektom te zbilje. Pomaci su vidljivi, ali aktualna tromost u tom pomicanju je preskupa.

Sasvim je izvjesno da Bosni i Hercegovini, bar u sadašnje vrijeme, ne prijete tradicionalni oružani napadi iz vana, odnosno otklonjena je opasnost od bilo kojeg oblika agresije, onih oblika koji su regulirani dokumentima Ujedinjenih nacija. Ali, ostaje problem unutrašnje sigurnosti u smislu onoga šta sam već markirao. A u prvom redu, problem je u upornom nastujanju prvenstveno političkih elita, tačnije kvazielita, da se ne dozvoli konstituiranje i razvijanje onakvog javnog mnijenja koje će biti nosilac i profikator jedinstvene politike i u oblasti sigurnosti na cijelom teritoriju Bosne i Hercegovine. To nije težnja za

uniformiranjem javnog mišljenja, nego ka uspostavljanju konsenzusa oko pitanja koja su važna za građanina, a ne za neki izdvojeni kolektivitet, nacionalni, vjerski, politički ili neki drugi. Jer, kada god je identitet građanina zamijenjen identitetom kolektiviteta, prvo šta strada, strada lična sigurnost, preko nje nužno individualni, ali i društveni identitet. Tada se, u traženju krivca, uvijek oči i aktivnosti usmjeravaju ka drugim kolektivitetima po principu kolektivne krivice, a elite, odnosno u našem ambijentu kvazielite, ostaju neokrznjene. Naprotiv, sebe proglašavaju zaštitnikom kolektivnih identiteta, huškajući ih jedne na druge.

Naravno, i u Bosni i Hercegovini, dešavaju se promjene nabolje. Makar bile i minimalne, promjene su i treba ih snažno podržavati i podupirati. Iako boluju dječije bolesti koje se moraju prebolovati, ali institucionalno se na državnom nivou razvijaju službe u oblasti odbrane, obavještajnih i kontraobavještajnih poslova, zaštite granice, pravosuđa i drugih oblasti iz korpusa institucionalne provedbe zakona. Relativno brzo i dobro razvija se oblast privatne sigurnosti. Obrazuju se kvalitetni kadrovi prvenstveno na sarajevskom univerzitetu, zatim Banjaluci te policijskim akademijama. No ostaje ključna oblast, a to je policija, koja nikako da se organizira po principima modernog i operativnog modela, potrebnog i primjerenog veličini i razvijenosti bosne i Hercegovine te u skladu sa njenim geopolitičkim položajem. E tu su opet na sceni kvazielite (političke, nacionalne pa i vjerske), koje svoje uskogrudosti nameću kao vitalni nacionalni interes utorenih kolektivnih identiteta. A da bi to te elite mogle efikasno provoditi, neophodno je da se ne dozvoli formiranje i razvoj demokratskog javnog mnijenja. Jer kada bi se u BiH konstituiralo i razvilo demokratsko javno mnijenje, u Bosni i Hercegovini bi nastala i demokratija. Ovako imamo zbir etnokratija koje po toj etnokratskoj matrici modeliraju i više javnih mnijenja koja funkcioniraju po već rečenoj matrici ambivaletnosti «naši» nasuprot «njihovi». Naravno, «naš» je uvijek dobar, «njihov» je uvijek loš.

Na kraju – koji je tranzicijski hod Bosne i Hercegovine? Treba praviti tranziciju u svijesti, u javnom mnijenju, prelazeći iz etnokratskog u demokratski ambijent, iz zastrašivanja građana «njihovim» lošim

momcima u mobilizaciju u prevenciji i borbi protiv svih oblika sigurnosnih faktora rizika a čiji nosioci imaju samo jedno obilježje – kriminalnost, odnosno kriminogenost. Javno mnijenje treba definirati i profilirati svoja demokratska prava i u oblasti sigurnosti, a ne biti upotrebno sredstvo imitata države smještenih u samoproglashene elite, a u suštini kvazielite. Tada će i medijski prostor biti oslobođen i slobodan, a neće biti meta nasilništava za izgovorenu riječ ili argumentiranu kritiku, naravno, nasilništva – «u ime naroda».